

ПЕНЧО СЛАВЕЙКОВ - „НЕРАЗДЕЛНИ“

БАЛАДИЧНАТА ИЗПОВЕД НА КАЛИНА

Пенчо Славейков е ценител на българския фолклор. В неговото творчество се срещат мотиви, заимствани от народните песни. Те най-често отразяват сложните взаимоотношения в патриархалното общество, където съдбата на младите е подвластна на решението на възрастните. Поетът открито поставя сериозни нравствени проблеми - за дълга, за красотата на верността, за правото на избор. По тези вечни морални норми се оценяват хората, изгражда се мярата за добро и зло.

Не случайно стихотворението се нарича „Неразделни“. Поетът доказва, че „за сърцата що се любят, и смъртта не е раздяла“. Кичестият Явор и стройната Калина приютяват под сянката си уморените пътници, даряват ги с отдиш, с успокоение, с бодрост. Дори и след смъртта им тържествува красотата на тяхната вяроност, на святата обич.

Стихотворението „Неразделни“ е баладична изповед, защото в разказа на поета е вмъкнат разказът на одухотвореното дърво Калина. С този похват Пенчо Славейков постига достоверност и убедителност. Изповедта на Калината, олицетворена девойка, е тъжна и силно интригуваща. Сякаш читателят се слива с поета и сам става свидетел на нейния разказ.

Началото на баладата рисува красив фигуративен образ на любовта:

*Стройна се Калина вие над брега усамотени,
кичест Явор клони сплита в
нейни вейчици зелени.*

Тази живописна картина има и определен знаков смисъл. Според езика на символите, дървото е животът в процеса на непрекъснатото развитие. Чрез него се изразява повторяемият характер на космическата еволюция - смърт и прераждане. Такова прераждане на двамата млади, верни един на друг и сами определили своята съдба, съзнателно търси Пенчо Славейков. В красивия фигуративен образ е вложена идеята за гордата и нравствено силна личност. Образът се дообогатява, по-добре се разбира замисълът на автора с разгадаване на знаковия език. Вейката е израз на почест, отдадена на победителя. За твореца, любовта между двамата млади е победа над ограничаващите патриархални норми. В същото време вейката символизира и прошката. Кичестият Явор и стройната Калина са духовно щедри. Не случайно поетът се спира да отдъхне под сянката на двете дървета. Кичестият Явор е могъщо разперил клони. Езикът на символите доразгадава защо намерението и решението на твореца за отдиш под Явора и Калината не е случайно. Според този език клоните са инструмент, обладаващ могъщи, необикновени свойства. Те карат човека да забрави тъгата и болката си. Умореният пътник търси под сянката на двете дървета усамотение, бодрост, прилив на жизнени сили.

*И така ми тайната си повери
сама Калина -
с шъпота на плахи листи, шъпот сладък и тъжовен:*

Баладичната изповед на девойката, следваща това въведение, изгражда нейния образ. Тя е обикновено селско момиче, което се радва на живота. Но любовта променя представите ѝ за света. Пенчо Славейков използва думата слънце като метафора. В кодovия език на символите слънцето има много значения. Поетът се спира на символното му значение като светлина на познанието и извор на енергия. Така любовта-слънце в баладата съгрява, дарява с жизненост, ражда мечти и копнежи.

*Грееше ме драголюбно слънце от
небето, ах, но друго слънце мене вече
грееше в сърцето.*

Този искрен разказ на девойката внася тревожност в общата емоционалност. Личният опит подсказва, че чистата красота не съществува дълго, защото се ражда в борбата между доброто и злото, а всяка борба има своите жертви. Любовта, като чувство и емоционално преживяване, обогатява житейското познание на момичето. То научава, че за постигане на нещо желано се минава през сериозно изпитание. Мечтата житейски се материализира с преодоляването на трудностите.

*Гледаше ме сутрин, вечер Иво там от бели двори
и тъжовна аз го слушах, той да пее и говори:
„Първо либе, първа севдо, не копней, недей се вайка,
че каил за нас не стават моя
татко, твойта майка.“*

Обичта между двамата млади е силна, но тъжна. В патриархалното общество родителите определят съдбата на децата си. Затова мъка изпълва девойката. Нейният любим Иво нерадостно нарежда, че сговор няма между техните родители. Напразни могат да останат надеждите и копнежите им. Откровението в тези думи е засилено с езиковия знак на символите. Иво пее и говори от „бели двори“. Бялото е цвят на чистотата и благодатта. В същото време той показва, че нищо не е свършено. За Иво обичта се превръща в обричане, в себеотдаване. Той се опитва да успокои любимата и доказва силата на любовта: „Верни думи, верна обич, има ли за тях развала? За сърцата, що се любят, и смъртта не е раздяла.“ Засилват се преживяванията на девойката. Словата на Иво са „сладки“, а „мъките горчиви“. Антонимите „сладки - горчиви“ са доказателство за противоречивите настроения и чувства в творбата. Сладост за душата са вярната и несломена обич, изказаните добри намерения. Горчилка предизвиква неразбирането между родителите, робуването на остарелите патриархални закони.

Ключовите думи „слънце“, „обич“, „смъртта“ в първата част на разказа на девойката загатват за трагичното развитие на събитията. Любовта - слънце сгрива с думи и поглед. Тя се превръща във вричане на вярност. Тогава не изненадва решението на младежа. Всичко става „привечер“, но само „веднъж“. Решението е категорично. То е израз на достойнство. То е протестът на младия човек, ограничаван в личния избор.

*Привечер веднъж се връщах с бели
менци от чешмата
и навалица заварих да се трупа от махлата,
тъкмо пред високи порти, там на Ивовите двори, -
„Клетника- дочух между им да се шушне и говори:
-право се убол в сърцето -
ножчето му още тамо!“*

В нарисуваната словесна картина се налагат белите менци, навалицата, високите порти, репликите сред навалицата. Именно те разширяват смисъла на изобразеното. Чрез белотата на менците поетът подсказва, че нищо още не е свършено. Момъкът е съхранил чистотата на своята вярност. Менците са кодов знак на дълбоки биологични промени. Те подсказват какво ще бъде решението на девойката. Ивовата смърт е началото на трагичното преживяване, което има нравствена стойност. Момичето е пред високите порти на неговите двори. Преминаването през тези порти символно означава навлизане в нов живот, общуване между два свята. Новият живот е в смисъл на библейското прераждане. Общуването между двата свята, на влюбения и на патриархалното общество, звучи в репликата на навалицата. В това общуване отново има неразбиране, защото по-силно се налага съжалението за извършеното от момъка - „клетника“. Иво е останал верен на вричането си, на своята обич. По косвен начин авторът изразява признанието към тази вярност. Портите на неговите двори са високи, а височината е морална. Момъкът се извисява над ограничените норми и неразбирането в патриархалното общество. Девойката е достойно за неговата обич. Тя бързо преодолява първоначалното смущение. Действа под силата на порива и

повика на сърцето.

*Аз изтръгнах и изпуснах бели
менци от рамо.
През навалицата виком полетях и се промъкнах,
видях Ива, видях кърви...
и не сетих как измъкнах остро ножче из сърце му и в
сърцето си забих го, върху Ива мъртва паднах и в
прегръдки си обвих го...*

В последния си миг те побеждават патриархалната остаряла норма в обществото. Любовта тържествува над егоистичната затвореност на техните родители. Дватама влюбени защитават своето достойнство, своята гордост и доказват вечната красота на чистите си и дълбоки чувства.

В своя разказ авторът докрай следва християнската традиция. Да посегнеш сам на живота си е грях. Смъртта е пасивен израз на протест. Тя е по-скоро примирение с реалностите. Животът е даден да се живее. С борба се постига преодоляването на препятствията. И баладата вярно отразява вижданията на Пенчо Славейков. Влюбените млади, сами решили съдбата на своята обич чрез смъртта, са погребани не в черковния двор, а на брега. Те сами са „избягали“ от обществото. Техните чувства са вечни и затова общуват с безкрая на простора, преобразени в кичест Явор и стройна Калина. Но стоят на самотен бряг. Поетът се възхищава от несломимата вярност в любовта. Иво и неговата любима не се разкайват за стореното, не съжालяват. Те действат, вдъхновявани от чувствата:

*Нек сега ни се нарадват, мене майка, нему татко:
мъртви ние пак се любим и смъртта за нас е сладка.*

Скърби поетът. Своите чувства той изразява и чрез подбраната форма на стиха - шестнадесет сричен епичен (дълъг) стих. В него цезурата (паузата) е след осмата сричка. Тази пауза, разделяща стиха на две равни части, насича мисълта. Тя звучи тежко, като мъчително споделяне на нещо много скъпо и съкровено. Използваният епичен стих с цезурата по средата оформят логическото ударение, което помага на читателя да възприеме написаното като изповед. Освен по косвен начин, Пенчо Славейков директно изразява дълбоката тъга-скръб в своята душа. Чутото изпява „В тази моя тъжна песен“. Той става довереник. Стройната Калина споделя с него своята тайна. Тайната е източник на тревога поради тежест си. Признаването ѝ освобождава душата от тревогата. По този начин двамата млади искат да не остане неразбран мотивът на решението им, да не бъде забравена красотата на вярната обич и на добрите намерения. Природата възражда тази красота в необикновен, примамлив образ.

*Той израсна в кичест Явор, а до него
аз Калина; -
той ме е прегърнал с клони, аз съм в него
вейки свряла.
За сърцата, що се любят, и
смъртта не е раздяла...*

Любовта тържествува над смъртта. Тя е вечен символ на побеждаващия живот. Затова поетът остава дълго „под сянката унесен“. Като сянката мимолетно, макар и дълбоко, е преживяването на поета. Към него той отново се връща в края на своето стихотворение, за да изпее тъга и размисъл. Пенчо Славейков не внушава нищо директно. За читателя остава размисълът, че в младостта чувствата ръководят постъпките, а мъдростта идва с времето и с желанието да се разбира другият.

„Неразделни“ е красив символ на любовта и вълнуваща поетична изповед за непреходното в човешкия живот.